Jüdische Pester Zeitung.

יידישע פעסטער צייטונג

דיעזעס בלאטט ערשיינט
דריימאל וואכענטלך
מאנטאג, מיטוואך אונד פרייטאג
אונד קאסטעס
פיר עסטערייך-אונגארן
גאנציעהריג 10 גולד. — קר. ע. וו.
האלבריעהריג 5 גולד. — קר. ע. וו.
פיערטעליעהריג 2 גולד. 50 קר. ע. וו.
פירס איוסלאנד
גאנציעהריג 11 גולד. — קר. ע. וו.
האלבריעהריג 5 גולד. 50 קר. ע. וו.
פיערטעליעהריג 2 גולד. 75 קר. ע. וו.

איך דיעזע צייטונג קאנן מאן יעדעז טאג
פרענומערירען
אונד דער פרענומעראציאנס-פרייס בעזאנלט מיט דעם עמפאנג דעס ערסטען בלאטעס.
דיא רעדאקציאן בעפינדעט זיך אין
פעסט
וואיטצער בולוואר נום 29
וואהין מאן אויך דיא פרענומעראציאנס-געלדער צו זענדען בעליעבט.

Nr. 76, פינפצעהנטער יאהרגאנג. פעסט, מיטטוואך כב סיון התרמ"ג. Pest, den 27 Juni 1883.

דער עסלארער פראצעס.

אים נעסטריגען בלאטטע האבען וויר אנזע-רען לעזערן דאס אללערגיעסטע אונד דאס אללער-ווכטיגסטע אים דער גיעריכטס-פער-האנדלונג מיטגעטהיילט. דיעזע אינטערעסאנטע מיטטהיילונג האבען דיא לעזער אין אינזערעם בלאט. טע אים 12 שטיקען פריהער בעזאממען אלס דיא לעזער אנדערער בלעטטער.

יא, אינע זיבערע נעזעללשאפט האט דא פאר נעם יאהר דיא פאר-אינטערזוכונג אין טיסא-עסאר געלייטעט: באר. דעשטקי באנדי אונד עפטעצעל! —

דער גערעכטס-פאנצלעס עפטעצעל, דער דאס נעשטעגרעם אינער מאר-טהאם פאן דעם קינדע מארין הערזיגעשלאגען אונד הערזיפפערהאט, האט זעלבער נעמאהדעט, יאר אינסט זעלבער אלס מאהדער איך דער אנקלאגע-באנק נעזעסען אונד צו פינפצעהן-יעהריגע קערקער אין דעם גראסען שטאאטס-געפענגניס צו אללא ו ו אטרעגע-שיגער האמשאט) פערארטהיילט. ער האט נעמליך אינסט אין לוגענס-פערזעלטסיגס מיט אינער פער-הייראטעטען פרייא נעראבט, אונד אים דען עהרע-מאנן דיעזער פרייא צו בעזייטיגען, ערמאהדעטע עפטעצעל מיט זיינער נעלעגענען דיעזען מאנן, עערשטרעקלעטע דיא לייכע אונד יארך דיא אין אינען פלוס. — אללדאס איזט קיין לעגענדע נעזעלע, זאנדערן שטעהט אין דען אמטליכען נעריכטס-אקטען, אין וועלכען אינסדרעם נאך דיעזער עפטעצעל אלס אינער דער פערדייא-פענסטען מענשען, אלס אין נעמיינער דאנד בעגעגנעט שטעהט.

אונד דיעזער יאר נעריכטס-פאנצלעס — אונד דיעזער דערגעגע דעם זוהנע-קינדע אים נע-וויסען, דאס ער פלטעהרן אונד גלייבענס-גענאסען אלס מאהדער אנגעבען!

זא ווא דיא שטעגע אין אירען ווערק-שטעטען איך דאס איזען מיט דעם שווערען האמ-מער לאהאממערן, דאס עס וויך ווידר אונד נאך אללען זיטען פינקען שפרוהט, זא האממערטען שטאאטס-אנוואלט אונד פערטהיידיגער מיט אור-דען שווערען דער- אונד הון-פראגען איך דען מאר-דער-פאנצעלסטען לאז, זא דאס ער אינטער דיעזען שווערען האממער-שלעגען צוזאממען-גערראכטען ווערע, ווען איהן נוכ פרעודענס מארגיש נעראה-טען אונד נעשטעטגט העטטע — טראטצדעם דער פרעודענס ווערע, דער ווערלכר פאן דער מאהד-טהאט עפטעצעלס נוכ נעזאגטס, פאן דיעזער מיט-טהיילונג דעם דר. קאיל אטאיאט ווערד בעטראפ-פען ווא. —

נון קאם דער צייטע האממער-שלאג: אטאיאט פראגטע דען עפטעצעל, ווא ער דענן אם 22-טען מאי (נוכ 26-טען מאי) קראנק אין נידערדאוא נעלעגען זיין קאנגטע, ווא ער דיעם נעפעלר בעגיפפטע, דא דאך אין ענגעם טאגע אין עפלאר אין פראטאהאלל מיט זיינער נאמענס-אונטערשריפט איזנעשטעללט אונד אונטערפערטיגט ווארדע, ווא איזט נון אלדאס דאס אמטליכע פראטאהאלל אדער עפטעצעל אין-אנגע? — עס קאם נון הערזיס, דאס עפטעצעל בים פראפערהאדע אונד בוא דער פראטאהאלל-אבפאס-סונג נאך נוכ ווייטער אנזעהען ווא, זאנדערן אללע פרא-טאהאללע דער דיזע נאך אינגעלעזען מיט זיינער אמטליכען אונטערשריפט אלס פראטאהאלל-פרהדער אונטערזיכנעט.

עפטעצעל, וועלכער דיעזע אלס אנגעקלאגטער ציינע שטאנד, וואר דער אנגעקלאגטע, — ווערענד דיעס דעשטקי אונד דער אנגעקלאגטע דיא אנגעקלאגטען ווידען אין אירען בענקען גע-וויסערמאסען אלס אנקלאגער זאסען. שטאנדען עפטעצעל אונד דעשטקי אלס שווער אנגעקלאגטע פאר דעם שטאאטס-אנוואלט אונד פאר דען פער-טהיידיגער — אונד העטטע דער פרעודענט נוכ דען בייזען אים דען שווערסטען פערלעגענהייטען הערזיס-ערקלארען — זא העטטע פערלעזיכט שאן נעסטערן דער גערעכטס-האף אים שפרעכען קאנגען: „ווי מיסען דיא אנקלאגע פאללען לאסען, ווייל ווי לוטער נעטסטיגטיגע, אבשיילכע אונד פאלשע אנקלאגער פאר אינס האבען.“

אלס עפטעצעל דעם אטטאיאט זאגטע: „פיר אינע זאלכע נעדערטע-עכטיגע פראגע האבע איך קיינע אנטווארט“, דיא האטטע דער פרעודענט דען עפטעצעל פיר דען אירדיס „נעדערטיגע-טיגע נוכ צוריקגעטרעטען. אלס אבער דר. פרעד-מאנן איך דעשטקיס שענדליכע לעגענהאפטע אים-זאגע דיא בעמערקונג מאכטע: „עס גלייכע דיעס, ווי עס גלייכען מאנן“ — דיא האטטע דער פרעו-דענט זאפארט דיא צוריקוויזונג צור פראגע: „דער הערר פערטהיידיגער מאגע זיינע מיינונג פיר זיך פערלאטען“ — אונד אלס דאנן דיא אינגען בריסס-ליכען דענסטליטע פאן דעשטקי אינזאמגען, דאס דעשטקי אין יענער נאכט דאס קינד מארין אדר-פיגטע, ביא דען אירען נעריסען אונד מיט פיטשטן שלאגען לעס — אונד דעשטקי דאריך זאגטע: „דיעזע צייגען זינד פאלש, ערקלעפט אונד בעשטאא-טען.“ דיא האטטע דער פרעודענט קיינע צוריקוויזונג.

זא אפט עפטעצעל פאן אטטאיאט אין דיא ענגע נעשטיגען ווארדע, זא דאס אים דער שווייס פאן דער שטיגע נעקאממען אונד נאך אינער אנט-ווארט מיט אינעם הייפטיגען ווארטע ביא.

עפטעצעל מיסטע, ווא שאן ערזיעהנס, צוגע-בען, דאס ער אינע נאנגע ווייל פאן אינסטרו-מענס-פראטאהאללען, אינע בים פערהאדע צוגע-גען נעזעזען צו זיין איך אינמאל אינטערעסיגטעט, אונד דער פערהאבט אים זעהר בערעכטיגט, דאס מאן יענעם פראטאהאלל, וועלכעס אנגעפלהרט אין מיטטערנאכט ביא דעשטקי באנדי אינפאממען ווארדע, ערסט פעלע טאגע שפעטער אבגע-פאסט, ווא הערזיגן מאנער, וועלכען אינגעשריי-ביא מארדטהאט איך דיא נאכט פאם 1-טען איך דען 2-טען אפריל 1882 פערלעגען, דא אזהגען אבער שפעטער דיא הערגעראפען דאסען נוכ שטאמטען, זא פערזיכטען ווא דיא מארד-טהאט איך זאמס-טאג מיטטאג.

עפטעצעל זאגטע: מארין וועלבסט האבע אים אין יענער נאכט דאס אנערטהאלב זיטען לאנגע פראטאהאלל ווארט פיר ווארט אין דיא פערער דיקטירט.

דעשטקי אבער זאגטע: מאן האט דעם מארין דאס נעשטענדניס טראפפעווייזע, פראגע אים פראגע, אבגענאממען, עפטעצעל האט עס בריכטיגטע גע-פארמט אונד צו פאפיר געבראכט — ווערדיגער דאך עפטעצעל בעהיפטעטע: מארין האבע אים דאס גאנגע איך אינמאל אין דיא פערער דיקטירט.

דיעזע זיבערען הערדען האבען זיך אללע גע-נעזיטיגט ווידערשפראכען.

אטטאיאט פראגטע: „ווא לאממט עס דענן, דאס הערר באר. דער דאר אזיך אטטאיאט הערזיגבריג-גען פערשטערט, דען גאבען מארין שארף אללע דרשטראלע מאגע לאגע נוכ צום נעשטענדניסס דיא אנגעקלאגטען ווידען אזיך אירען בענקען גע-וויסערמאסען אלס אנקלאגער זאסען. שטאנדען עפטעצעל אונד דעשטקי אלס שווער אנגעקלאגטע פאר דעם שטאאטס-אנוואלט אונד פאר דען פער-טהיידיגער — אונד העטטע דער פרעודענט נוכ דען בייזען אים דען שווערסטען פערלעגענהייטען הערזיס-ערקלארען — זא העטטע פערלעזיכט שאן נעסטערן דער גערעכטס-האף אים שפרעכען קאנגען: „ווי מיסען דיא אנקלאגע פאללען לאסען, ווייל ווי לוטער נעטסטיגטיגע, אבשיילכע אונד פאלשע אנקלאגער פאר אינס האבען.“

אלס עפטעצעל דעם אטטאיאט זאגטע: „פיר אינע זאלכע נעדערטע-עכטיגע פראגע האבע איך קיינע אנטווארט“, דיא האטטע דער פרעודענט דען עפטעצעל פיר דען אירדיס „נעדערטיגע-טיגע נוכ צוריקגעטרעטען. אלס אבער דר. פרעד-מאנן איך דעשטקיס שענדליכע לעגענהאפטע אים-זאגע דיא בעמערקונג מאכטע: „עס גלייכע דיעס, ווי עס גלייכען מאנן“ — דיא האטטע דער פרעו-דענט זאפארט דיא צוריקוויזונג צור פראגע: „דער הערר פערטהיידיגער מאגע זיינע מיינונג פיר זיך פערלאטען“ — אונד אלס דאנן דיא אינגען בריסס-ליכען דענסטליטע פאן דעשטקי אינזאמגען, דאס דעשטקי אין יענער נאכט דאס קינד מארין אדר-פיגטע, ביא דען אירען נעריסען אונד מיט פיטשטן שלאגען לעס — אונד דעשטקי דאריך זאגטע: „דיעזע צייגען זינד פאלש, ערקלעפט אונד בעשטאא-טען.“ דיא האטטע דער פרעודענט קיינע צוריקוויזונג.

זא אפט עפטעצעל פאן אטטאיאט אין דיא ענגע נעשטיגען ווארדע, זא דאס אים דער שווייס פאן דער שטיגע נעקאממען אונד נאך אינער אנט-ווארט מיט אינעם הייפטיגען ווארטע ביא.

עפטעצעל מיסטע, ווא שאן ערזיעהנס, צוגע-בען, דאס ער אינע נאנגע ווייל פאן אינסטרו-מענס-פראטאהאללען, אינע בים פערהאדע צוגע-גען נעזעזען צו זיין איך אינמאל אינטערעסיגטעט, אונד דער פערהאבט אים זעהר בערעכטיגט, דאס מאן יענעם פראטאהאלל, וועלכעס אנגעפלהרט אין מיטטערנאכט ביא דעשטקי באנדי אינפאממען ווארדע, ערסט פעלע טאגע שפעטער אבגע-פאסט, ווא הערזיגן מאנער, וועלכען אינגעשריי-ביא מארדטהאט איך דיא נאכט פאם 1-טען איך דען 2-טען אפריל 1882 פערלעגען, דא אזהגען אבער שפעטער דיא הערגעראפען דאסען נוכ שטאמטען, זא פערזיכטען ווא דיא מארד-טהאט איך זאמס-טאג מיטטאג.

עפטעצעל זאגטע: מארין וועלבסט האבע אים אין יענער נאכט דאס אנערטהאלב זיטען לאנגע פראטאהאלל ווארט פיר ווארט אין דיא פערער דיקטירט.

דעשטקי אבער זאגטע: מאן האט דעם מארין דאס נעשטענדניס טראפפעווייזע, פראגע אים פראגע, אבגענאממען, עפטעצעל האט עס בריכטיגטע גע-פארמט אונד צו פאפיר געבראכט — ווערדיגער דאך עפטעצעל בעהיפטעטע: מארין האבע אים דאס גאנגע איך אינמאל אין דיא פערער דיקטירט.

דיעזע זיבערען הערדען האבען זיך אללע גע-נעזיטיגט ווידערשפראכען.

אטטאיאט פראגטע: „ווא לאממט עס דענן, דאס הערר באר. דער דאר אזיך אטטאיאט הערזיגבריג-גען פערשטערט, דען גאבען מארין שארף אללע דרשטראלע מאגע לאגע נוכ צום נעשטענדניסס

Bibliothek

באקהויזע פאַם „שוחט" דיא „עיפות" שלאַכטען אונד לעם דיעזעם איך דאַ, בין זיא איס בזעזנצא צוריק-קאַממען ווידר. אבער גלייך, אלס זיא אין בזעזנצא אנקאַם, פאַנד זיא דאַרט איינען בעקאַנגטען, מיט וועלכעם זיא דאַס גלעל אין איינעם ווירטהסהויז פערזאַפּפען. אלס זיא נכטערן געוואַרדען, געטרוסט זיא זיך נכט, צו איהרעם העררן אהנע גלעל אונד אהנע טאַבאַק צוריקצוקערען; זיא גינג דאַהער אין אין ווייס פאַן דער לאַנדשוואַסער ענטפערנטעם דאַרף אונד טראַט דאַרט ביא איינעם בריסטליכען נטסהערען אין דיענסט.

דא גין דיא פערשוואַנדענע נאך מערערען טאַגען נכט צורקקעהרטע, זא וואַרדע דאַס „בלטל" פערטיג. מענדעל ריבער וואַרדע אלס הייפטשול-דיגער אונד דער „שוחט" אלס איפּפּיהרער יענער אנגעבליכען מאַרד-טראַט אנגעקלאַגט. עס וואַרען איך שאַן גענוג צייגען דאַ, דיא מיט איינענען אי-גען געוועהען, ווי דער „שוחט" דאַס מערכען גע-שלאַכטעט אונד אין אנדערער ווידע דאַס בלוט אין איינעם טעללער איינגעפּפען, ווי מאַן מיט דעם בלוטע דיא „מצות" געבאַקען אונד ווי דיא „מצות" אין אַבווערא ווידלוך „ראַטלך" איסואַדען.

דיא אינטערזוכונג האַט מערערע וואַכען גע-דיערט; דיא יודען אין דער אומגעגענד האַטטען זיך פעלקס איסצייטשעדען; דאַס קריזאַמט אין וואַא-וויצע לאַכטע איבער דיעזע דומעם בלוט-בעשול-דיגונגס-געשיכטע אונד לעם דאַס פערשוואַנדענע מערכען אלס „דעבען" קוריגענטיען. אבער דער בע-צירקסריכטער פאַן כאַלוואַיא, עבענפאַללס אין מענע וויא באַרי, לעם דורך שאַנדאַרמען איבער-אלל אונטער דען יודען דעיומוולהלן אונד דעיום-שפּאַנינען. דיעם בראַכטע דיא בייגען אין נאך גראַסערע איפּפּענונג, זא דאַס זיא אללע יודען אלס בריסטענמאַרדער בעצייכנעטען אונד זיא טאַדטען וואַללטען. —

אונד זיעהע! — איינען טאַג פאַר „שבועות" קאַם איינע בויערין אין אין ווירטהסהויז אים דאָרפּ לעענגע-גאַרנע, וואַ איך דיא מיטטער דער פּע-שוואַנדענען וואַהנונג, דיעזע בויערין זאגטע דער יודישען ווירטהסהויזערין: „וועגן דיא מיר איינען גו-טען בראַנגטוויין נכסס, ווערדע איך דיר אין געהיים-נים אנפּערטרוען. דאַס דיא אבער קיינעם אנדערן מיטטהיילען דאַרפּסט. יענעם מערכען, אם דעסענט-וויללען מאַן איך בעשולדיגט, דאַס אן אדרע דער אוהנענדע מיטטער איינען בריעף געשריעבען, דאַס זיא ביא איהרעם גיטען בריסטליכען הערען עם ווערט נוט האַט. איך זעלבער מיטטע דער מיטטער, דא זיא נכט לעזען קאַן, דיעזען בריעף פאַרלעזען מיט-טע אַדער שוואַרען, קיינעם אנדערען דיעפאַן עטוואַס צו זאגען, איך זאגע עס איך קיינעם אנדע-רען, אלס נור דיר; דיא ווייסט עס איך קיינעם אנ-דערען זאגען!"

דיא יודישע ווירטהסהויזערין האַט עס איך קיינעם אנדערען געזאגט, אלס דער דייפּפּבעשול-דיגטען, ר' מענדעל ריבער — אונד דיעזער האַט עס איך קיינעם אנדערען געזאגט, אלס דער פאַל-ציא — אונד דיעזע בעזאַגט זיך זאַאַרט נאך דעם אָרטע צו יענעם גוטס-העררן, וואַ דאַס מערכען אין דיענסטען שטאַנד. מאַן האַטטע לאַנגע צו טהון, בין דיעזער יודענפיינדליכע גישטעער דאַס מערכען איסלעפּערטע.

דיא בעשטראַפונג דיעזעם מערכענס וואַר דען איך איינע גאַנץ איינגענעהמליכע. מאַן שטעללטע זיא אין „דאַלו-איזען" פאַר דער קירכע, דאַמיט יע-דער דיא דיעבען זעהען זאָלל אונד דא שטאַנדען צוויא שאַנדאַרמען פאַר דעם מערכען אונד דיעפּפען. „דיער שטעהט דיא דיעבען, וועלכע דיא 10 גולדען דעם יודען מיט אידרעם געלעבטען פערזאַפּפען אונד דאַביא נאך דיא יודען אונס אינגליך שטרעפען וואַללטע!"

זא לייטען דיעזע ביידען געשיכטען, וועלכע אונס מיט צוויא אינטערשיידען אונד זיעגעל בע-שטעטיגט וועדען, געבע גין נאַטט, דאַס איך באַלד אין גיריעדיהאַא דיא אנשולד דער יודען איך דען בריסטען גינגענאַבער קלאַר וויא דער טאַג זיך הערוסשטעללע.

מיט זינד גור דריא מעגנער אין אינגאַרן, וועלכע אונבעשטעכליך זינד!

* (עס קאַמט דאַ רויף אַן, וויא מאַן עס פערשטעהט.) איין עהרווירדי-גער פאַלגישער ראַבבינער בעזייטע דען „יענער ראַטשילד אים מאַגאַט מערין, ראַטשילד וואַל-טע זיינעם גאַטטע עטוואַס זעלטענעם צום „ברכה-מאַכען" געבען — אונד לעגטע איהם שאַן „הייליג קרישען" פאַר, דיא ער איס דעם זידען אַטאַרענס בעקאַממען. דער רב אבער, „וועלכער אין „וועלט-בעם אין „שלעמיעל" וואַר אונד דיא זעלטענהייט פאַן „הייליגען קרישען אים מאַגאַט מערין" נכט פערשטאַנדען, זאגטע: „דער אין דען בעראַממט מאַן דיא קרישען צו שפּעט, איך האַבע ביא אונס צו הייזע שאַן פאַר מאַנגאַטען, שאַן אים יעי קרישען געגעבען!" — ראַטשילד, ווערבער זיך דאַרוך אין יענע פערלעגטע פּיהלטע, דאַס מאַן זיינע גאַבע נכט פערשטעהט, זאגטע: „רבי! פערקערט! רעכנעט נכט צוריק, זאַנדערן פאַר-ווערטס: אידר עסטס נכט מאַגאַט נאַך יעי פאַרגען אהרעם, זאַנדערן מאַגאַט פאַר יעי דיעזעם אהרעם; עס זינד הייליג קרישען, מאַכעט נור שנעלל שהתינו! — עס קאַממט עבען דאַייף אַן, וויא מאַן עס פערשטעהט." — נון, מאַנבער לעזער מאַכט עס מיט אונס זא, וויא יענער רב מיט ראַטשילד, דער אין פעסט, וויא מאַן דיא שייליג-קייט ביא דער צוזאַממענשטעללונג איינעם יידישען בלאַטעם פערשטעהט, וויא מאַן איים, וויא שייער מאַן דאַנ יידישע וועטער אייפּפּרייסען קאַן, ווער-דען ווער בעייאַנדערט, דאַס ווער וועטעט דאַס בלאַטט מעדרמאַלס אלס דרייטאַל דער וואַבע הערוסגעבען אונד נאַר אים שטאַנדע זינד, דיא ניעדראַוער גע-ריכטס-פערדאַנלונג נאַך פאַם יעלבען טאַגע אַן יעלבען אינזער בלאַטט געדרוקט ווירד, אין יעלבעם בלאַטטע צו בריינגען. אינזער בלאַטט ערשיינט גע-וואַנלך מיטטאַג, אונד דאַך בריינגען ווער דיא דאַס ערגענדס דעם פערדאַרבס, יעלבעם אַן יעלבעם טאַגע פאַן 9 ביז דאַלב 12 אוהר מיטטאַגס אין גיר-ריכטס; דאַס פערדאַנלונג נאַך פאַם יעלבען טאַגע אַן יעלבעם אינזער בלאַטט געדרוקט ווירד, אין יעלבעם בלאַטטע צו בריינגען. אינזער בלאַטט ערשיינט גע-וואַנלך מיטטאַג, אונד דאַך בריינגען ווער דיא דאַס ערגענדס דעם פערדאַרבס, יעלבעם אַן יעלבעם טאַגע פאַן 9 ביז דאַלב 12 אוהר מיטטאַגס אין גיר-ריכטס-פערדאַנלונג נאַך פאַם יעלבען טאַגע אַן יעלבעם אינזער בלאַטט געדרוקט ווירד — טראַטצדעם דאַס ערזוהאַא פאַרגענאַממען ווירד — טראַטצדעם דאַס גיריעדיהאַא אַן אַנשפּרוך טעלעפּפאַזע-אַמט עטעצט זא ווערד אין אַנשפּרוך גענאַממען אונד — ווערדענד דיא גראַסען בלעטער דיעס עדסט אם מאַרגען דעם צוויטען טאַגע-בלעטער דיעס עדסט אם מאַרגען דעם צוויטען טאַגעס מיטטהיילען, אבער זא מאַנבער לעזער פאַם לאַנדע פערשטעהט דיעזע שוויעריגקייט נכט אונד מאַכט אונס פאַרווייפּפּען, וויא דיס ווירד נכט עטוואַס אין גאַנגעס גראַסעס בלאַטט ערשיינען לאַסען: — אַ, עס קאַממט עבען דאַייף אַן, וויא מאַן עס פערשטעהט! דיא אַנדערען גראַסען טאַגע-בלעטער זינד גאַנץ אַנדערס איינגריכטעט, אונד אַנדערען שטעדטען הערוסגעגעבען ווערדען אין אַן אַנדערען טאַגע-בלעטע דיא אַנדערע